

Rapport nr. 1/2013

Vierspurvprosjektet – status 2013

av Kjetil Hansen

Fylkesmannen i Hedmark
Miljøvernavdelingen

Morgenstemning i vierspurvland.

Dette er en forenklet utgave av rapporten uten sensitiv informasjon. Rapporten foreligger også i en langt mer detaljert og omfattende versjon unntatt offentlighet.

Forsidebildet: Voksen vierspurvhann

Alle bilder er tatt av forfatteren.

FYLKESMANNEN I HEDMARK

Miljøvern avdelingen

Postboks 4034, 2306 Hamar

Telefon 62 55 10 00 – Epost: postmottak@fmhe.no

Rapport

Tittel: Vierspurvprosjektet – status 2013	Rapport nr.: 1/2013
	Dato: 8.10..2013

Forfatter(e): Kjetil Hansen	Antall sider: 28
Prosjektansvarlig: Kjetil Hansen	ISSN 0802-7013 ISBN 978-82-7555-147-2 EAN 9788275551472
Finansiering: Fylkesmannen i Hedmark	

Sammendrag:

Vierspurven (*Emberiza rustica*) er i dag Norges mest truede fugleart. I løpet av de siste fem år er artens utbredelsesområde i Hedmark blitt kraftig redusert, og bestanden er nærmest i fritt fall. Årets feltarbeid resulterte bare i 11 funn av vierspurv fordelt på kommunene Trysil og Åmot. Dette tilsvarer en bestand på kun 6-8 par. Bestandsnedgangen er beregnet å være minst 97 % de siste 10-15 år. Bare siden 2008 er bestanden redusert med rundt 85 %. Det finnes ikke lenger noe sammenhengende utbredelsesområde innover i Sverige fra de norske vierspurvområdene i Hedmark. Omfattende registreringer på svensk side de siste tre år har bare resultert i funn av to territorier på én lokalitet nord i Värmland. I år var denne lokaliteten forlatt. Artens sørligste utbredelsesområde i Sverige flyttes stadig mot nord og ligger nå tilsynelatende så langt nord som Jämtland. De norske kjerneområdene fremstår i dag som potensielt viktige kildeområder på regional skala. Vierspurvens svært lave bestand, den vedvarende bestandsnedgangen, en tilsynelatende høy dødelighet blant voksne fugler og isolasjon, gir lite håp om å finne arten i den norske fauna i fremtiden. Vierspurven er akutt utrydningstruet i Norge og vil høyst sannsynlig dø ut innen de nærmeste 1-2 år.

Emneord:

Vierspurv, truede arter, bestandsnedgang, utbredelse, isolasjon, populasjonsøkologi

Referanse:

Hansen, Kjetil 2013. Vierspurvprosjektet – status 2013. Fylkesmannen i Hedmark, miljøvern avdelingen. Rapport nr. 1/2013, 28 s.

Forord

Vierspurven har status som «Sterkt truet (EN)» i Norsk rødliste for arter 2010. Det er nå kun i Hedmark arten hekker i Norge. Artens utbredelsesområde i Hedmark er imidlertid blitt kraftig redusert og bestandsnedgangen er dramatisk. Feltarbeidet i 2013 resulterte kun i 11 funn av vierspurv fordelt på Trysil og Åmot kommuner. Dette tilsvarer en bestand på bare 6-8 par.

Forfatteren, Kjetil Hansen, har gjennomført feltundersøkelser på vierspurv i Hedmark hvert år siden 2008. Rapporten oppsummerer resultatene fra disse registreringene. Fylkesmannen har finansiert feltundersøkelsene de siste tre sesongene.

Hamar, oktober 2013

Jørn Georg Berg
miljøverndirektør

Innhold

Metode.....	6
Utbredelse.....	8
Biotopvalg.....	9
Bestandsstørrelse og bestandsutvikling.....	12
Forvaltning.....	14
Den norsk-svenske bestanden.....	19
Rødlistestatus.....	22
Referanser.....	23
Vedlegg.....	25

Metode

Vierspurvens (*Emberiza rustica*) kraftige tilbakegang i Norge de siste 10 år er uten sidestykke i nyere tid. For forvaltningen er det en prioritert oppgave å overvåke bestandssituasjonen og bestandsutviklingen til truede arter. Vierspurvprosjektet ble derfor videreført i 2013 med økonomisk støtte fra Fylkesmannen i Hedmark. Feltarbeidet omfattet 14 feltdøgn i perioden 10/5-24/5 og ca. 135 km med vassdrag ble taksert, derav 7 km på svensk side. Med erfaringene fra tidligere sesonger kunne bestanden kartlegges meget effektivt. Feltarbeidets omfang var betydelig mindre enn i 2008 og noe mindre enn i 2009. Likevel ble alle gode og potensielt interessante lokaliteter i Hedmark undersøkt. Marginale lokaliteter i og utenfor kjerneområdet for arten ble nedprioritert. Alle lokaliteter hvor vierspurven har hatt tilhold i perioden 2008-2012 ble taksert, med unntak av to små lokaliteter i periferien som hadde ett territorium hver i 2008 eller i 2009, men som var forlatt de påfølgende år. Siden prosjektets begynnelse i 2008 er det aller meste av potensiell vierspurvbiotop i Hedmark blitt taksert, hvilket omfatter mer enn 580 km med vassdrag (Fig. 1). I tillegg er 75 km med vassdrag blitt taksert på svensk side (Fig. 1). De to siste årene er 55 km med ny biotop i tilknytning til eksisterende delbestander i Hedmark blitt taksert. Dette resulterte i funn av tre nye territorier i 2012 – to av disse var forlatt i år.

Lokalitetene ble undersøkt ved hjelp av punkttaksering med lydprovokasjon, hvilket har vist seg å være en effektiv metode. Takseringene ble utført til fots, bare unntaksvis med bil. Lyd ble avspilt hver 500 meter, men også mellom takseringspunktene der biotopen så bra ut. På lokaliteter hvor det tidligere har vært en del vierspurv, ble lyd avspilt nærmest overalt. Lokalitetene ble som tidligere år undersøkt langt nøyere enn i 2008-sesongen for å maksimere sannsynligheten for å finne vierspurv. Siden tilbakegangen er så åpenbar, er ikke dette noe stort metodisk problem. Økt feltinnsats på enkelte lokaliteter kan imidlertid bidra til å underestimere nedgangen, så det må man ta hensyn til når man sammenligner ulike år.

Vierspurvprosjektet har avdekket at det særlig er to områder i Hedmark hvor vierspurven fortsatt holder stand. I 2011 og 2012 ble flere feltdøgn satt av til leting etter tilsvarende områder på svensk side nord i Värmland og i vestre og nordre deler av Dalarna. Mye tid gikk med til å undersøke de svenske områdene forut for feltarbeidet. Topografiske kart, flyfoto og satelittbilder ble studert i detalj og sett i lys av artens biotoppreferanser på norsk side. Områdene ble også sett i sammenheng med eldre og nyere funn av vierspurv på svensk side av grensen.

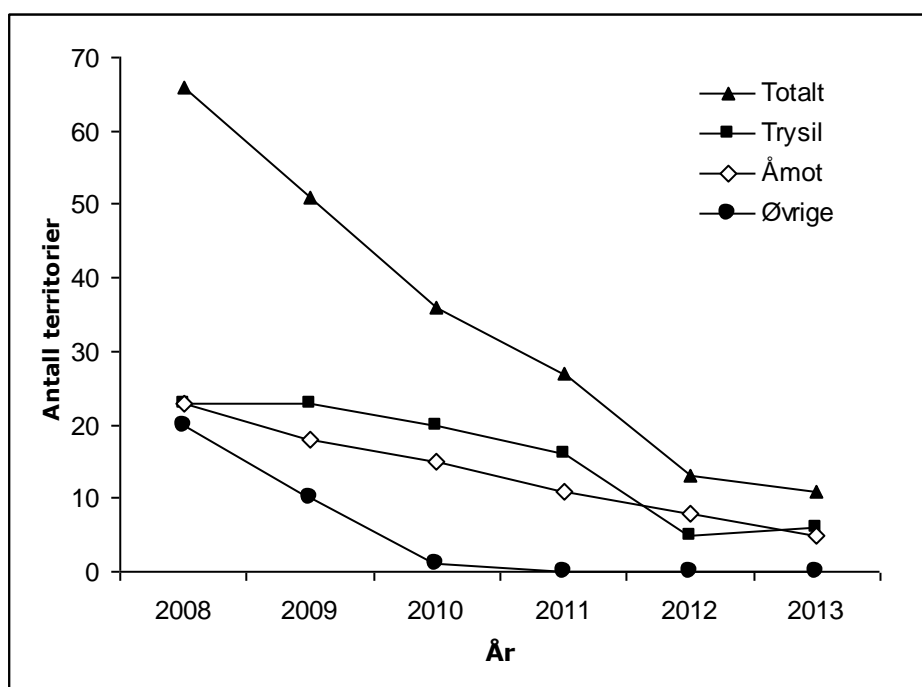

Figur 1. Kumulativ dekningsgrad av takseringspunkt i perioden 2008-2013. Skraverte felt markerer grensene for nåværende kjerneområder.

Utbredelse

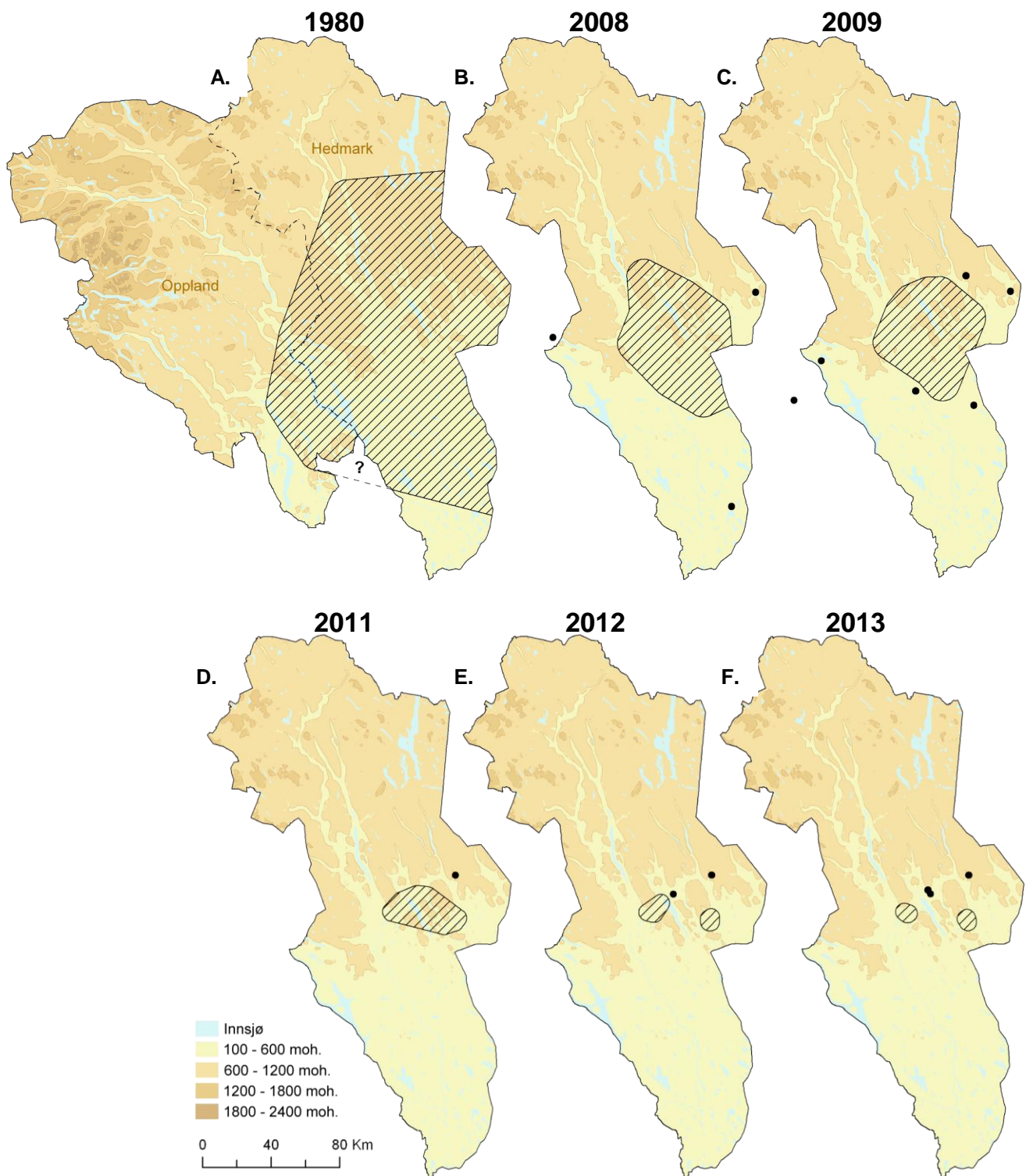
I løpet av de siste fem år er vierspurvens utbredelsesområde i Hedmark blitt kraftig redusert, og den gjenværende bestanden finnes nå kun i Trysil og Åmot kommuner (Fig. 2-3). Videre østover og nordover i Hedmark er det få områder som tilfredsstillende vierspurvens biotopkrav, og mye tyder på at den norske bestanden i dag er helt isolert fra den svenske. Forekomsten i Hedmark utgjør nå trolig hele Norges bestand. Siden 2008 er minst 55 territorier blitt forlatt (Fig. 2). Siste funn i Åsnes var i 2009. I Elverum ble siste hann hørt syngende i 2010.

Kynndalen og Ulvådalen i Elverum, Norges mest kjente vierspurvområder, har altså havnet utenfor vierspurvens utbredelsesområde. De siste par år har også kjernebestandene i Trysil og Åmot blitt sterkt redusert, men arten klamrer seg fortsatt fast enkelte plasser. På svensk side, rett over grensen i Åsnes, var det senest i fjor to territorier i en norsk-svensk delbestand som har sine røtter minst 70 år tilbake i tid, men i år ser det ut til at også denne bestanden har dødd ut. Bestanden i Oppland er for lengst utdødd (Hansen 2009b). Den raske innsnevringen av vierspurvens utbredelsesområde skjer i dag samtidig over hele Skandinavia og bør derfor ses i sammenheng.

Figur 2. Antall vierspurvterritorier per kommune i Hedmark i perioden 2008-2013. Territoriene er tilbakeberegnete minimumsestimater. En TRIM-analyse indikerer imidlertid at antall territorier i 2008 var enda høyere, rundt 80 territorier (Dale & Hansen 2013). Feltarbeidet i 2010 omfattet kun fire feltdøgn og dekket i hovedsak lokaliteter på randen av utdøelse, så dataene for 2010 må tolkes deretter.

Figur 3. Vierspurvens utbredelse i Hedmark og Oppland fra ca. 1980 til i dag. A) Kumulativ utbredelse på 80-tallet basert på atlasprosjektet samt tidligere tilfeldige registreringer (Bekken 1994). B)-F) Status 2008-2013. Skravert felt markerer grensen for kjerneområdet(-ene). Svarte sirkler er enkeltterritorier.

Biotopvalg

Vierspurvens valg av biotop var i overensstemmelse med tidligere biotopanalyser (Sonerud & Bekken 1979, Hansen 2009a, 2009b). Arten ble hovedsakelig påtruffet langs stilleflytende vassdrag i svært fuktig gran/bjørkesumpskog i tilknytning til myrområder under 550 meter over havet. Tresjiktet var relativt tett og skogbunnen var svært tuet (Fig. 4-7). I år ble 55 % av funnene gjort i tilknytning til en beverdam. I 2012 var denne andelen hele 69 %. Samtlige funn (5) i Åmot kommune var i tilknytning til en beverdam, mens bare ett av seks av funnene i Trysil kommune var det. Det er lite trolig at arten foretrekker beverdemte biotoper fremfor naturlig flommark, så fjorårets biotopfordeling må nok tilskrives tilfeldig demografisk variasjon mellom delbestandene (demografisk stokastisitet; se forvaltningskapittelet). Det var som tidligere år fortsatt ett territorium i Vålbekken i Trysil på rundt 600 meter over havet. Dette er imidlertid en fin lokalitet med svært spesielle grunnvannsforshold som vanligvis ikke forekommer så høyt over havet.

Individene har ofte en klumpvis fordeling som har med mer enn biotopkvalitet å gjøre. De beste biotopene er gjerne besatt av voksne hanner med hunn, mens flere yngre hanner velger marginale biotoper i tilknytning til artsfrender fremfor ledige territorier av tilsynelatende bedre kvalitet lenger unna. Det generelle inntrykket er likevel at fuglene stort sett holder seg i det samme territoriet år etter år hvis de overlever fra en hekkesesong til den neste.

Figur 4. Typisk vierspurvbiotop i Hedmark. Bildet viser en flommarksbiotop med sterk grunnvannspåvirkning.

Figur 5. Typisk beverpåvirket biotop med sterk grunnvannspåvirkning.

Figur 6. En annen beverpåvirket biotop med sterk grunnvannspåvirkning.

Figur 7. En tredje beverpåvirket biotop med sterk grunnvannspåvirkning. Stolpestarrskuddene på bildet er omtrent to uker gamle.

Bestandsstørrelse og bestandsutvikling

Jeg fant bare 11 vierspurvterritorier i Hedmark i 2013. Dette tilsier at det nok ikke gjenstår mer enn 12-13 territorier i Hedmark, hvilket tilsvarer en bestand på kun 6-8 par. Se Hansen (2009a) for fremgangsmåte ved utregning av bestandsestimat. I lys av artens svært negative bestandsutvikling i Hedmark og over hele Skandinavia de siste tiårene, er det ikke lenger noen grunn til å ta høyde for eventuelle delbestander andre steder i Norge. Den tidligere bestanden i Nord-Trøndelag og Finnmark er imidlertid dårlig kartlagt, men har trolig aldri utgjort mange par. En eventuell forekomst av vierspurv i disse områdene i dag, da enten av streifende hanner (Fig. 8) eller par (Fig. 9), må anses som

Figur 8. Voksen vierspurvhann.

tilfeldige territorier uten betydning for bestanden for øvrig. Bestandsestimatet for Hedmark bør derfor også gjelde som nasjonalt bestandsestimat.

Det er litt overraskende at den registrerte nedgangen fra i fjor bare er på to territorier, da vierspurvbestanden nærmest har vært i fritt fall siden registreringene startet i 2008. Bare fra 2011 til 2012 forsvant nærmere 60 % av bestanden ((1 - (10 / 24)) (3 av de 13 territoriene var ikke sammenlignbare med tidligere år)). Når bestanden er så liten som den er i dag, skulle man kanskje forvente at nedgangen eskalerte for hvert år, men årets registreringer indikerer bare en nedgang på 15 % det siste året (1 - (11 / 13)). Nå er det imidlertid lite som tyder på at den negative trenden er i ferd med å stoppe opp. Selv om det på to lokaliteter var ett territorium mer i år enn det var i 2012, så har fire av sju (57 %) av territoriene fra den største delbestanden (A2-A6) forsvunnet det siste året. Nedgangen er nok større enn det direkte sammenligninger tilsier.

Direkte sammenlignbare funn fra lokaliteter som ble besøkt både i 2008 og i 2013 indikerer en nedgang på 83 % (1 - (8 / 46)) de siste fem år. Men den reelle nedgangen er nok enda større. Flere lokaliteter vierspurven nå har forlatt, ble først oppdaget etter 2008 (Valsåa, Store Skyttera, Stormyra ^v/Kynna og A7), og flere lokaliteter ble av ulike årsaker ikke undersøkt godt nok i 2008 (A1, A3, A6 og Vålbekken). Man må nok også regne med at noen fugler har forsvunnet fra uoppdagede lokaliteter tett inntil allerede kjente delbestander i samme periode. Tar man høyde for dette, er det tydelig at bestanden har gått tilbake med rundt 85 % de siste fem år – en årlig nedgang på rundt 30 %. De siste 10-15 år er bestanden redusert med over 97 % (K. Hansen unpubl.).

Alt tyder på at det er høy dødelighet på trekk og/eller i overvintringsområdene, og ikke svikt i reproduksjonen, som ligger bak artens negative bestandsdynamikk. Om den høye dødeligheten ikke reduseres umiddelbart, vil vierspurven forsvinne fra den norske fauna innen få år. Siden bestanden nå er så lav, er det grunn til å forvente at nedgangen bare vil eskalere de neste årene på grunn av en forskjøvet kjønnsfordeling og at de gjenværende individene vil ha vanskeligheter med å finne make.

Figur 9. Parring. Dette vil være et svært sjeldent syn i Norge i tiden fremover.

Forvaltning

De to gjenværende delbestandene av vierspurv i Hedmark har endret seg lite hva angår antall territorier i perioden 2008-2011. Det står i sterk kontrast til de andre delbestandene som har forsvunnet en etter en i samme periode. De siste to år har imidlertid også kjernebestandene i Trysil og Åmot blitt kraftig redusert.

Tradisjonelt sett har habitatødeleggelser i hekkeområdene til vierspurv ikke vært noe stort problem i Norge. Østamyra i Rendalen, en bra lokalitet med minst 5 hekkende par, ble rasert som følge av oppdyrking på slutten av 70-tallet, men det var inntil nylig det eneste kjente tilfellet av omfattende karakter her til lands. Grøfting av myr og sumpskog har aldri blitt gjennomført i stor skala i Norge i motsetning til i våre naboland. Store deler av den gjenværende bestanden av vierspurv i Norge befinner seg nå imidlertid i et område hvor natur- og miljøhensyn ikke står på dagsorden, og da blir denne problemstillingen aktuell likevel.

I den ene delbestanden, som befinner seg i eller i tilknytning til Regionfelt Østlandet i Åmot kommune, er habitatødeleggelsene meget omfattende. Regionfelt Østlandet er et militært skytefelt som ble ferdigstilt i 2008. Annleggsarbeidene startet allerede i 2002. Etableringen av skytefeltet har møtt massiv motstand både fra naturvernere og lokale myndigheter. Området har vært et viktig friluftsområde med et rikt biologisk mangfold. Konsekvensutredningene knyttet til biologisk mangfold som ble lagt til grunn i planleggingsfasen var svært mangelfulle. I ettertid har Forsvarets internkontroll for bruken av området vært ikke-eksisterende, og skogsdriften i området er ikke blitt utført i henhold til retningslinjene i ”Levende Skog standard”. Det er foretatt flatehogst av sumpskog flere steder, og kantsoner mot vassdrag, myr og sumpskog blir det tatt lite hensyn til. Spesielt mindre vassdrag er ofte fullstendig rasert etter hogst. Slik praksis vil påvirke en rekke arter negativt, men det er spesielt ugunstig for vierspurv. Vierspurven er avhengig av et visst tresjikt i sumpskogen, så dersom tresjiktet blir for åpent på grunn av hogst, vil den trolig forsvinne.

Det er også lagt passasjer for militære kjøretøy gjennom rik sumpskog (også vierspurvbiotop; Fig. 10). I tillegg til den åpenbare habitatødeleggelsen dette innebærer, vil slik uvettig behandling av våtmark i verste fall kunne føre til drenering med påfølgende tørrlegging av sumpmarken. Enkelte steder er til og med hele beverdammer blitt tilintetgjort

Figur 10. Habitatødeleggelse i Regionfelt Østlandet. Bildet viser en passasje for militære kjøretøy som går gjennom sumpskogen i et vierspurvterritorium.

fordi de ”var i veien” for Forsvarets bruk av området. På én lokalitet er det i tillegg blitt sprengt flere beverdammer for å bedre oppgangen av gytefisk. Dette er det imidlertid Åmot Jeger- og fiskeforening som har stått for. Slikt er meget uheldig og helt uakseptabelt. I år sjekket jeg ut noen nye vassdrag sentralt i skytefeltet. På flyfoto (fra 2006) så disse vassdragene lovende ut (Fig. 11 og 12). Da jeg i ”Norge i bilder” huket av for de nyeste flyfotoene (fra 2012), var imidlertid ikke områdene til å kjenne igjen (Fig. 11-13). Det aller meste av sumpskogene var jevnet med jorden! Ved nøyere undersøkelser i felt ble det klart at dette var for å lage siktlinjer til mekaniske blinker som står på kryss og tvers i alle retninger. I det ene vassdraget var den største sumpskogen fjernet bare for å lage siktlinje til én eneste blink – blinker det finnes flere hundre av i skytefeltet. De som har etablert skytefeltet har virkelig ikke ofret dyreliv og naturkvaliteter en eneste tanke. Skytefeltet virker i dag som en gigantisk lekeplass hvor Forsvaret får gjøre akkurat som de vil.

I de områdene hvor vierspurven forekommer i tilknytning til beverdammer, er den avhengig av funksjonelle dammer som ikke gror igjen eller tørker opp. Beverens tilstedeværelse er avhengig av matforrådet, og om tilgangen på mat og byggematerialer blir dårlig, flytter den sin aktivitet til et annet område i vassdraget. Vierspurven flytter etter. Jeg har selv observert dette på to lokaliteter. Om vassdragene snauhogges, hvilket altså er blitt gjort flere steder i Regionfelt Østlandet, vil det ikke bli igjen skog som beveren kan oversvømme, og det vil dermed ikke skapes nye vierspurvbiotoper. Om beveren har utarmet sitt næringsgrunnlag, eller skogbruket har gjort det for den, vil den i verste fall forlate vassdraget. Om demningene

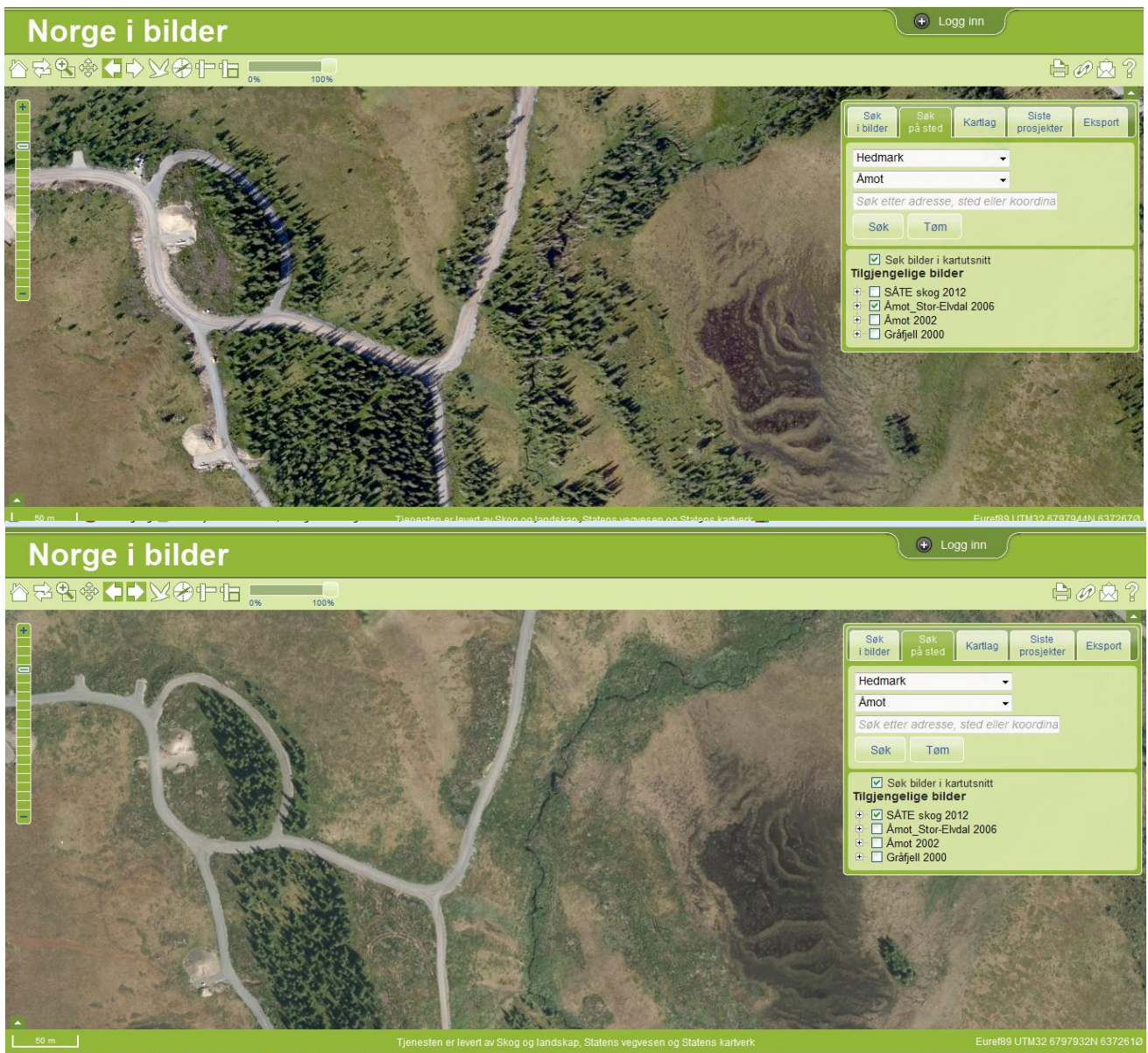

ikke blir reparert, vil beverdammene over tid tørke ut. Vierspurven ser ikke ut til å ha noen preferanse for uttørkede beverdammer, og etter hvert vil den også trolig forsvinne. Jeg vil derfor anbefale en hogstfri sone på minst 50-100 meter langs begge sider av alle vassdrag hvor vierspurven fortsatt har tilhold.

Figur 11. Habitatødeleggelse i Regionfelt Østlandet. Bildene viser Svartbekken i 2006 (øverst) og i 2012 (nederst). Kilde: www.norgeibilder.no

Figur 12. Habitatødeleggelse i Regionfelt Østlandet. Bildene viser Ærkroken i 2006 (øverst) og i 2012 (nederst). Kilde: www.norgeibilder.no

Figur 13. Ødelagt vierspurvbiotop ved Ærkroken, Regionfelt Østlandet.

Det har vært vierspurv i Vålbekken i Trysil siden 80-tallet (Ole Petter Blestad pers. medd.). Mellom 2009 og 2011 holdt imidlertid Trysil kommuneskoger på å ødelegge hele lokaliteten. Et flere hundre meter langt og 100 meter bredt felt med spesielt fuktig sumpgranskog ble fjernet på nordsiden av bekken. Det ble ikke satt igjen et eneste tre som kantsone. Selv trær som stod mellom dødgraner i selve beversumpen på sørsiden av bekken, ble fjernet. Jeg har tatt opp dette med skogbrukssjefen i Trysil, men han ville ikke vedkjenne seg at de har gjort noe galt.

Det er trist å se at vierspurven forsvinner fra flere og flere områder i Hedmark, men rent populasjonsøkologisk er det likevel interessant å følge med på utviklingen. Den norske bestanden er artens vestligste utpost i globalt perspektiv. Det er en bestand på randen av utryddelse som gir unike muligheter til studier av biotoppreferanser, utbredelsesmønstre, bestandsdynamikk, ”source-sink”-konseptet, makevalg, demografisk stokastisitet, med mer. Det er mye man kunne forsket på, men som ikke er blitt undersøkt av praktiske årsaker. Vierspurven er, slik bestandssituasjonen er i dag, vanskelig å fange for ringmerking/fargemerking (Trond Øigarden pers. medd.). Når det er så få individer igjen og dødeligheten tilsynelatende er så høy, er det lite trolig at man ville fått ut mye data fra de få individene man evt. hadde klart å fange. Min oppgave har primært vært å kartlegge bestanden. Det har vært lite tid til overs for overvåkning av par/enkelterritorier eller gjentatte besøk på samme lokalitet.

Jeg har vanskeligheter med å tro at vierspurven foretrekker beverdemte biotoper fremfor flommarksbiotoper. Biotopanalyser i perioden 2008-2011 tyder på at fordelingen bever-/flommarksbiotop de siste årene har vært omtrent 50/50 (Hansen 2009a, 2009b, 2011). Mye tyder på at beverdemte lokaliteter virker som erstatningsbiotoper i mangel av annen naturlig sumpskog (Hansen 2009a). I Finland, hvor det finnes rundt 100 000 par av vierspurv, er arten i liten grad knyttet til bever.

Som tidligere nevnt må forskjellene mellom delbestandene i 2012 kanskje relateres til demografisk stokastisitet som kan være et problem i små og isolerte bestander. Tilfeldigheter i dødsrater, kjønnsratio og fødselsrater kan medføre at delbestander utvikler seg forskjellig. Forutsatt at mellomårsoverlevelsen er den samme for alle delbestander (altså meget lav), og at det er minimalt med immigrasjon, vil svikt i reproduksjonen ett år kunne medføre at en delbestand nærmest tømmes for individer fra et år til et annet. I 2011 registrerte jeg bare 4 par

av 14 territorier i en av delbestandene. Det kan selvfølgelig ha vært flere hanner som hadde hunn enn det jeg klarte å påvise, men det var utvilsomt mange uparede individer. I 2012 var det overraskende nok bare 4 territorier igjen i denne delbestanden. Det kan være mange årsaker til svikt i reproduksjonen, men en større utvandring av hunner, som gir en skjev kjønnsfordeling, kan ha stor betydning i små og isolerte bestander (Dale 2001).

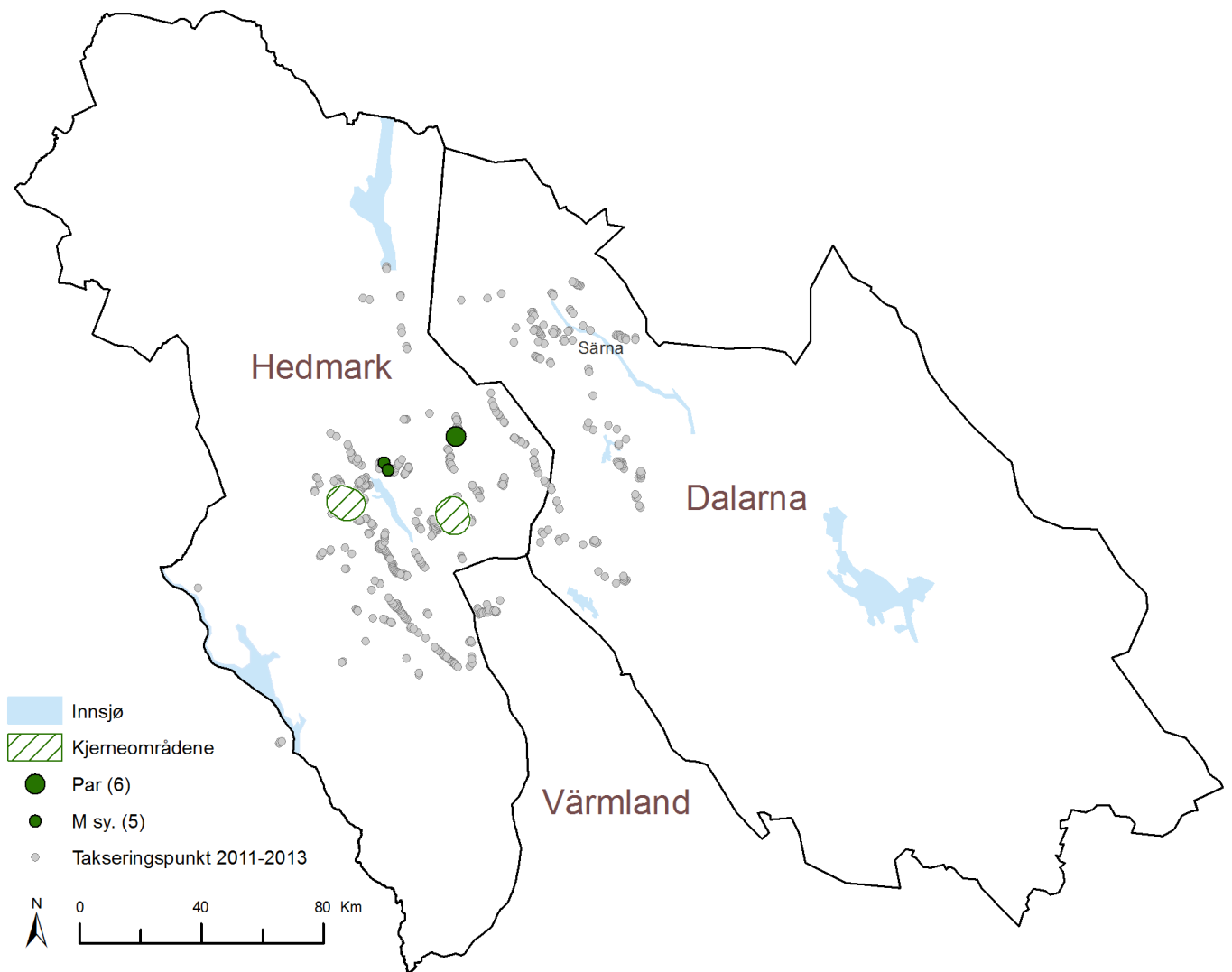
Bestandsutviklingen til de to gjenværende delbestandene var imidlertid byttet om fra 2012 til 2013, så demografiske tilfeldigheter spiller nok en viktig rolle i bestandsutviklingen til hver enkelt delbestand hos arter på randen av utryddelse.

Selv om vierspurven går mot utryddelse i Norge, og årsaken til den negative bestandsutviklingen skjer utenfor landets grenser (Hansen 2009a, Dale & Hansen 2009), vil vern av de viktigste lokalitetene likevel kunne ha betydning for vierspurven på sikt. Dersom årsakene til den negative bestandsutviklingen reverseres i nærmeste fremtid, vil slike områder trolig være avgjørende for videre ekspansjon og vellykket reetablering i Norge. Nye studier i vierspurvens overvintringsområder i Asia vil kunne gi svar på om det er generelt forverrede forhold på trekk og i overvintringsområdene, eller en ikke bærekraftig høsting av bestanden i Asia som er årsaken til den negative bestandsutviklingen.

Den norsk-svenske bestanden

Både i 2011 og 2012 gjennomførte jeg omfattende kartlegginger på svensk side av grensen i Värmland og Dalarna. Målet var å se den norske bestanden i et litt større perspektiv og forhåpentligvis lokalisere en delbestand i Sverige som kunne måle seg med de norske delbestandene. Artsdatabanken har tidligere uttalt at: "...vierspurven er en marginal art i Norge som kan rekolonisere fra en stor og stabil svensk bestand" (Kålås et al. 2006). Jeg ønsket å belyse dette nærmere, da det lenge har vært kjent at vierspurven har gått kraftig tilbake både i Sverige og Finland. Bestanden i Sverige er redusert med over 60 % de siste 14 år (Lindström & Green 2013), og arten har trukket seg vekk fra de sørligste områdene (Svensson et al. 1999, Friberg 2008, L. Hansson & U.T. Carlsson pers. medd.). Også nord i Sverige har vierspurven forsvunnet fra store områder (Olsson 2011). Vierspurven har ikke en jevn utbredelse, som mange vanlige arter, og egner seg derfor ikke like godt til slike generelle bestandssimuleringer som Svensk Fågeltaxering foretar. Nedgangen er nok derfor enda mer omfattende enn det dataene tilsier. I Finland er bestanden redusert med rundt 70 % de siste 30 år (R.A. Väisänen pers. medd.).

Figur 14. Den norsk-svenske vierspurvbestanden i 2013.

De eneste vierspurvene jeg registrerte på svensk side i 2011 og 2012 var to hanner (begge år) ved Västersjönområdet i Värmland, bare noen kilometer fra grensen til Åsnes i Hedmark (Fig. 14). I 2009 hadde jeg tre territorier (to par og en enslig hann) samme sted. Dette er en kjent lokalitet for vierspurv der det i perioden 1970-1982 ble registrert fra 6 til 12 hanner årlig (B. Ehrenroth pers. medd.). I 2011 og 2012 har det dessuten pågått et vierspurvprosjekt i Värmland hvor man har besøkt 105 tidligere kjente territorier. Foruten Västersjönområdet ble det under disse registreringene bare gjort ett funn av arten, noe som i tillegg regnes som et tilfeldig funn (U.T. Carlsson pers. medd.). I år var Västersjönområdet det eneste jeg takserte på svensk side, og for første gang registrerte jeg ingen vierspurv der. Siden dette regnes som det beste området for vierspurv i Värmland, og man ikke kjenner til andre delbestander, tyder alt på at bestanden i Värmland nå er utdødd.

Innover i Dalarna ligner landskapet på de østlige delene av Trysil – fattige vegetasjonstyper med furu som det dominerende treslag. Det mest påfallende med biotopene i disse områdene er fraværet av granskog langs vassdrag. Vierspurven har tydelig preferanse for gransumpskog (Ukkonen & Väisänen 1997, Hansen 2009a), hvilket gjør de vestre delene av Dalarna til marginalområder for vierspurv. De beste biotopene ligger nord og vest for Särna, men heller ikke der fant jeg vierspurv. Områdene i tilknytning til Djupsilsjön, hvor det visstnok ble gjort et funn av arten i 2011 (Artportalen 2011), har spredte forekomster av vierspurvbiotop omringet av flere kilometer med ugunstig biotop. Hele området ble undersøkt svært nøye med topografiske kart og flyfoto før feltarbeidet i 2012. Likevel ble det ikke gjort et eneste funn av arten. Jeg mener det derfor er lite trolig at det finnes vierspurv i disse områdene i dag. I resten av Dalarna har vierspurven gått kraftig tilbake de siste 10-13 år, og i dag er det mye som tyder på at de fleste, om ikke alle, av de tidligere kjente hekkelokalitetene er forlatt (L. Hansson pers. medd., Olsson 2013).

I de øvrige fylkene i Sør- og Midt-Sverige ser det også mørkt ut for vierspurven. I 2011 var jeg i kontakt med lokale rapport- og sjeldenhetskomitéer fra Hälsingland, Medelpad, Ångermanland, Härjedalen og Jämtland. Der man hadde data for vierspurv kunne man kun vise til en kraftig tilbakegang. Man kjenner ikke til levedyktige bestander av arten i noen av fylkene. De siste års kartlegginger nordvest i Dalarna understreker at det ikke lenger finnes noe sammenhengende utbredelsesområde innover i Sverige fra de norske vierspurvområdene i sørvest. Man må likevel anta at en solid delbestand finnes et sted i Jämtland, men det kan da være snakk om avstander på 250-350 km fra de norske kjerneområdene i Hedmark. Da snakker man om en reell isolering av den norske bestanden.

Rødlistestatus

Vierspurven er i dag kategorisert som ”Sterkt truet” (EN) i den norske rødlista (Kålås et al. 2010), men status er ikke oppdatert. Vierspurvprosjektet har avdekket at vierspurven er akutt utrydningstruet i Norge (Dale & Hansen 2009, Hansen 2009a, 2009b, 2011, 2012, Dale & Hansen 2013, K. Hansen unpubl.), og arten har nå i flere år oppfylt hele fem av IUCNs kriterier for klassifisering innen kategorien ”Kritisk truet” (CR):

A4: Observert eller estimert nedgang på ≥ 80 % på 10 år eller tre generasjoner (1998-2008: > 80 % nedgang)

C1: < 250 repr. ind. og en fortsatt nedgang på 25 % på tre år (2008-2013: ≈ 85 % nedgang!!; 2011-2013: > 60 % nedgang!)

C2 (a i): < 250 repr. ind., fortsatt nedgang og ingen delbestand med > 50 ad. ind.

D1: Liten bestand: < 50 repr. ind. (trolig < 20 repr. ind.!).

E: > 50 % sannsynligheten for å dø ut innen 10 år el. tre generasjoner (rimelig sikkert at vierspurven dør ut innen de nærmeste 2 år!)

Vierspurven er i dag Norges mest truede fugleart og går utvilsomt mot utryddelse. Dette vil trolig skje innen 1-2, maksimalt 3 år. Når bestanden i Norge bare består av enslige hanner, vil arten være funksjonelt utryddet, og det kan bli en realitet allerede neste år. Bestanden er nå så liten og isolert, og dødeligheten utenfor hekkeområdene så høy, at det må et mirakel til for at arten skal klare seg i Norge. Også i Sverige er vierspurvbstanden kraftig redusert, og artens sørligste utbredelsesgrense trekkes stadig mot nord. Noen storstilt innvandring fra svenske kjerneområder er derfor lite sannsynlig. Vierspurven er kategorisert som ”Nær truet” (NT) på den svenske rødlista (Gärdenfors 2010), men det er nok en for lav kategori. I Finland er arten karakterisert som sårbar (VU) (Rassi et al. 2010).

Se for øvrig <http://no.wikipedia.org/wiki/Vierspurv> for fortløpende oppdateringer om vierspurvens bestandssituasjon.

Referanser

- Artportalen 2011. Videsparv. Rapportsystemet för fåglar (Svalan). ArtDatabanken, SLU & Sveriges Ornitologiska Förening. Lokalisert 05.07.2011 på:
<http://www.artportalen.se/birds/default.asp>
- Bekken, J. 1994. Vierspurv *Emberiza rustica*. - s. 500-501 I: Gjershaug, J.O., Thingstad, P.G., Eldøy, S. & Byrkjeland, S. (red.). Norsk fugleatlas. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu.
- Dale, S. 2001. Female-biased dispersal, low female recruitment, unpaired males, and the extinction of small and isolated bird populations. *Oikos* 92: 344-356.
- Dale, S. & Hansen, K. 2009. Vierspurv – en art i tilbakegang. *Vår Fuglefauna* 32: 158-163.
- Dale, S. & Hansen, K. 2013. Population decline in the Rustic Bunting *Emberiza rustica* in Norway. *Ornis Fennica* 90: 00-00. Atikkel i trykk. Online early:
<http://www.ornisfennica.org/pdf/early/Dale.pdf>
- Friberg, F. 2008. Videsparv *Emberiza rustica* - 2007. Lokalisert 25.07.2011 på:
<http://www.artportalen.se/birds/default.asp>
- Gärdenfors, U. (ed.) 2010. Rödlistade arter i Sverige 2010 - The 2010 Red List of Swedish Species. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Hansen, K. 2009a. Vierspurvens (*Emberiza rustica*) status i Norge – en studie av utbredelse, bestandsstørrelse og biotopvalg. Masteroppgave, Universitetet for miljø- og biovitenskap, mai 2009.
- Hansen, K. 2009b. Vierspurven kritisk truet? - fortsettelse av vierspurvprosjektet i 2009. Oppdragsrapport for Direktoratet for naturforvaltning, Oslo, juli 2009. 18 s.
- Hansen, K. 2011. Vierspurvprosjektet – status 2011. Fylkesmannen i Hedmark, Miljøvern avdelingen. Rapport nr. 2/2011, 15 s.
<http://www.fylkesmannen.no/Documents/Dokument%20FMHE/Milj%c3%b8%20og%20klima/Rapportserie%20MVA/mvahe-rapport-2011-02.pdf>
- Hansen, K. 2012. Vierspurvprosjektet – status 2012. Oppdragsrapport for Fylkesmannen i Hedmark, Miljøvern avdelingen. 40 s.
- Kålås, J.A., Viken, Å. & Bakken, T. (red.) 2006. Norsk Rødliste 2006 – 2006 Norwegian Red List. Artsdatabanken, Norway.
- Kålås, J.A., Viken, Å., Henriksen, S. & Skjelseth, S. (red.) 2010. Norsk rødliste for arter 2010. Artsdatabanken, Norge.
- Lindström, Å. & Green, M. 2013. Övervakning av fåglarnas populationsutveckling. Årsrapport för 2012. Biologiska institutionen, Lunds Universitet.

Olsson, C. 2011. Videsparv *Emberiza rustica* - 2010. Lokalisert 25.07.2011 på:

<http://svalan.artdata.slu.se/birds/default.asp>

Olsson, C. 2013. Videsparv *Emberiza rustica* - 2012. Lokalisert 27.07.2013 på:

<http://svalan.artdata.slu.se/birds/default.asp>

Rassi, P., Hyvärinen, E., Juslén, A. & Mannerkoski, I. (eds.) 2010: The 2010 Red List of Finnish Species. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus, Helsinki.

Sonerud, G.A. & Bekken, J. 1979. Vierspurvens utbredelse i Norge og dens habitatvalg i Hedmark. Vår Fuglefauna 2: 78-85.

Svensson, S., Svensson, M. & Tjernberg, M. 1999. Svensk fågelatlas. Vår Fågelvärld, Supplement 31, Stockholm.

Ukkoen, M.U. & Väisänen, R.A. 1997. Rustic Bunting *Emberiza rustica*. - s. 754 I:

Hagemeijer, E.J.M. & Blair, M.J. (eds.). The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance. T. & A. D. Poyser, London.

www.norgebilder.no

Vedlegg 1. Svenske lokaliteter undersøkt i perioden 2011-2013 uten funn av vierspurv.

Äran, Malung, Dalarna	Kimbäcken, Älvdalen, Dalarna
Billingsån, Älvdalen, Dalarna	Kroppbäcken, Älvdalen, Dalarna
Björnån nedre, Älvdalen, Dalarna	Krypan, Älvdalen, Dalarna
Bodbäcken, Malung, Dalarna	Lemman väst, Älvdalen, Dalarna
Blekvasslan, Älvdalen, Dalarna	Lillvaslan, Älvdalen, Dalarna
Bredvallen, Malung, Dalarna	L. Karmortjärnsbäcken, Älvdalen, Dalarna
Bringsåsbacken, Torsby, Värmland	L. Tandån, Malung, Dalarna
Brobäcken, Älvdalen, Dalarna	Lomsjöån, Älvdalen, Dalarna
Brunnkölbäcken, Malung, Dalarna	Näran, Malung, Dalarna
Bålan, Älvdalen, Dalarna	Rörmyrbäcken, Älvdalen, Dalarna
Dammbacken, Malung, Dalarna	Rötan, Torsby, Värmland
Djupsilsjön, Älvdalen, Dalarna	Rövallen ^v /Strandkjølen, Malung, Dalarna
Dysjövallen, Malung, Dalarna	Siksjöån, Älvdalen, Dalarna
Fejmån, Malung, Dalarna	Sittån, Malung, Dalarna
Fiskvasseln, Älvdalen, Dalarna	Storkölbäcken, Malung, Dalarna
Flysjöbrunnan, Älvdalen, Dalarna	Stormyrvallen, Älvdalen, Dalarna
Foskan, Älvdalen, Dalarna	Styggbäcken, Malung, Dalarna
Fulan väst, Älvdalen, Dalarna	Sughultbäcken, Älvdalen, Dalarna
Fulan, Malung, Dalarna	Syndre Vägsjöbäcken, Älvdalen, Dalarna
Gäddtjärnen, Älvdalen, Dalarna	Trollvaslan, Älvdalen, Dalarna
Grötholet, Älvdalen, Dalarna	Valltjärnsbäcken, Älvdalen, Dalarna
Gullbrandskölen, Malung, Dalarna	Vanån, Älvdalen, Dalarna
Halån, Torsby, Värmland	Vervan, Malung, Dalarna
Hornan, Älvdalen, Dalarna	Veksjöån, Älvdalen, Dalarna
Hynnan, Torsby, Värmland	Viatbäcken, Torsby, Värmland
Höstån, Älvdalen, Dalarna	Ögan, Malung, Dalarna
Hållkölbäcken, Älvdalen, Dalarna	Ögan, Älvdalen, Dalarna
Hållstugubäcken, Älvdalen, Dalarna	Ånnkällan, Malung, Dalarna

Vedlegg 2. Norske lokaliteter undersøkt i perioden 2008-2013 uten funn av vierspurv.

Ariabekken, Våler	Eskildsåa, Trysil
Atthaldsdammen, Eidsvoll (Akershus)	Femundselva, Engerdal
Aurbekken, Åsnes	Fisketjennet, Grue
Auråa, Kongsvinger	Flensjøbekken, Trysil
Avundsbekken, Trysil	Flensjøåa, Trysil
Baldersmyra-Stortj., Våler	Flera, Trysil
Bellbekken, Åmot	Floenområdet, Trysil
Bjerta, Engerdal	Flåtåstøbekken, Åmot
Bjørnbekken, Rendalen	Flåtåstøtjennet, Åmot
Bjørnbekken, Våler	Fredagsengbekken, Åmot
Bjørnbekken, Åmot	Fuglehaugbekken, Åmot
Bjørnbekken, Våler	Fønsjøen, Trysil
Bladtjennet, Eidsvoll (Akershus)	Gammelsæterbekken, Våler
Blekua, Åmot	Gjeddtjønnå, Trysil
Breidbubekken, Våler	Gjerda øvre, Våler/Åsnes
Brennelva, Østre/Vestre Toten (Oppland)	Gjetsjøåa, Trysil
Brevikkjølen, Åmot	Grasbekken, Elverum
Brumunda, Ringsaker	Grasholtbekken, Elverum
Brynnet, Trysil	Grylla, Trysil
Brøa, Trysil	Grøna, Rendalen
Bråtetjenn-Øyersjøen, Kongsvinger	Grøna ^v /Slettås, Trysil
Bøvra, Ringsaker	Grøna ^v /Trysilfjellet, Trysil
Børjåa, Kongsvinger	Grøna ^v /Østby, Trysil
Deia, Åmot	Grønbekken, Elverum
Dempinibekken/Brumundsjøen, Ringsaker	Grønbekken, Hamar
Djupdalsbekken, Våler	Gullbekken, Grue
Drevja øvre, Trysil	Gåstjern, Søndre Land/Gjøvik (Oppland)
Dulpa-Mostjennet, Åmot	Gåstjernet-Ljøsåa, Ringsaker
Dulpbekken, Trysil	Gåstjønnå ^v /Slettås, Trysil
Ena, Åmot	Halsjøen, Våler
Engera, Engerdal	Hallsteinsbekken, Trysil
Elta, Trysil	Halåa, Elverum/Våler

Haukåa, Kongsvinger	Ljøra øvre, Trysil
Holterbekken, Trysil	Lusbekken, Trysil
Homla, Vestre Toten (Oppland)	Lønsgrøna, Trysil
Hovdbekken Østre, Engerdal	Løvbekken, Trysil
Hølbekkene, Ringsaker	Majoalamp, Grue
Høljedalen, Trysil	Morttjennet, Elverum
Ingridsbekken, Hamar	Munksjøbekken, Trysil
Jodambekken, Elverum	Mysuholta/Lona, Ringsaker
Julussa midtre, Elverum	Møkkelbrynnet, Trysil
Jømna, Elverum	Neta, Stor-Elvdal
Kaldevja, Trysil	Nistilen, Elverum
Kaskonsbekken, Våler	Nordre Osa, Åmot
Kilbonåa, Trysil	Næringa nedre, Trysil
Koloa, Trysil	Næringa øvre, Trysil
Kolåa, Trysil	Raspubekken, Trysil
Krokåa, Åsnes	Ringsåsbekken, Elverum
Kvernbekken, Ringsaker	Risbekken, Åsnes
Kvernbekken ^v /Grøna, Trysil	Rotbergsåa, Åsnes/Grue
Kvernbekken ^v /Ulvåa, Elverum	Rundsjøbekken, Trysil
Kvernbekken ^v /Varåa, Trysil	Røa, Trysil
Kvernbekken-Morttj., Elverum	Røta, Elverum
Kverntjennet, Kongsvinger	Sagbekken, Trysil
Kvernåa, Trysil	Sagelva, Løten
Kvisla, Engerdal	Sagåa, Elverum
Kvisleflået, Engerdal	Sennsjøen/Sørmyra, Trysil
Kynna Damtjenna-Holsjøen, Elverum/Våler	Silkåa nedre, Våler
Kynna sør for Sævsjøen, Åsnes	Silkåa ^v /Steinmyra, Våler
Kyndalsmyrene/Rogsjøen, Åsnes	Sjølisjøen, Løten
Langjordsbekken, Elverum	Skjeftbekken, Trysil
Langtjernet, øst for, Våler	Skjeftflena, Trysil
Lektninga, Trysil	Skjerbekken, Trysil
Lenaelva, Vestre Toten (Oppland)	Skjerra ^v /Fløtmyrene, Vestre Toten (Oppland)
Letjenna, Elverum	Skyåa, Åsnes

Stensæterbekken, Hamar	Ulvåa ^v /Røtkjølen, Elverum
Storbekken, Åmot	Varåa nord, Trysil
Storflena øvre, Trysil	Varåa sør for Vestsjøen, Trysil
Storslåttan, Trysil	Vedsetelva, Gjøvik (Oppland)
Strandkjølen, Elverum	Verkensbekken, Ringsaker
Svartbekken, Kongsvinger	Vesleflisa, Elverum
Svartbekken, Trysil	Vesle Ulvåa, Åmot/Elverum
Svartbekken, Våler	Veslena, Trysil
Svartbekken, Åmot	Vesleåa, Løten
Svartbekkjølen, Åmot	Vesl-Jømna, Elverum
Svartøna øvre, Trysil	Veslmistra, Rendalen
Svartåa, Våler	Vestre Gardbekken, Åmot
Svenkebekken, Elverum	Vestregrøna, Trysil
Tandlitjerna-Østertj., Våler	Vestre Era, Åmot
Tandliåa, Våler	Vestsjøen, Trysil
Tannåa, Trysil	Vikåa, Åmot
Tannåa l., Trysil	Vindfloelva, Østre Toten (Oppland)
Terninga, Elverum	Vogmyra, Våler
Tjernsbekken, Vestre Toten (Oppland)	Ørbekken ^v /Agsjøen, Elverum
Trysilelva, Trysil	Ørbekken ^v /Skjeftkjølen, Trysil
Tullreisbekken, Kongsvinger	Ørbekken, Våler
Tullreisåa, Kongsvinger	Østamyra, Rendalen
Tyskåa, Åsnes	Østre Gardbekken, Åmot
Tørrbergåa, Trysil	Østregrøna, Trysil
Ulvåa, Engerdal	Øvre Flensjøbekken, Trysil
Ulvåa nedre, Elverum	